

УДК 37.015.3:37.035.

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-1245-1259](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-1245-1259)

Писарчук Оксана Тарасівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології і педагогіки, Західноукраїнський національний університет, <https://orcid.org/0000-0003-0110-9174>

Руденський Ростислав Євгенович викладач кафедри освітології і педагогіки, Західноукраїнський національний університет, <https://orcid.org/0000-0001-5890-6276>

Шишак Андріана Михайлівна викладач кафедри освітології і педагогіки, Західноукраїнський національний університет, <https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано проблему організації інклюзивного освітнього середовища в контексті забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. Визначено, що інклюзивне освітнє середовище у закладі дошкільної освіти та початковій школі – це комплекс умов, способів та засобів навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку відповідно до їх потреб та можливостей. З'ясовано специфіку організації інклюзивного освітнього середовища у закладах дошкільної освіти та початковій школі, яка передбачає реалізацію певних принципів: врахування індивідуальних та вікових можливостей дітей, універсального дизайну та розумного пристосування, активної взаємодії команди закладу освіти з батьками дошкільників. Проаналізовано концептуальні підходи до формування інклюзивної культури в закладах освіти для сприяння гармонійного переходу дітей з дошкільної до початкової ланки освіти, в основі якого важливою є взаємодія між вихователями дошкільних закладів та вчителями початкових класів, адже дозволяє створити послідовну систему навчання та підтримки здобувачів з особливими освітніми потребами у перехідний період. Охарактеризовано критерії і показники, які відображають принципи створення інклюзивного освітнього середовища в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Доведено важливість формування

інклюзивної компетентності педагогів, яка передбачає регулярне підвищення кваліфікації та впровадження новітніх методик, використання інтегративних технологій, які сприяють розвитку соціальних та комунікативних навичок, створення можливостей та умов для досягнення високого рівня інклюзивності освітнього процесу та залучення батьків і соціальних працівників до співпраці для створення безпечного та комфортного середовища здобувачам з різними освітніми потребами. Уточнено, що інклюзивне освітнє середовище як і у ЗДО, так і в початковій школі повинно передбачати активну взаємодію команди закладів освіти з батьками через організацію інформативних зустрічей, створення пам'яток, осередків для батьків, проведення спільних з дітьми заходів (свят, ранків, естафет, конкурсів тощо).

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, професійна підготовка, майбутні вчителі початкової школи, майбутні вихователі, діти з особливими освітніми потребами, старші дошкільники, учні молодшого шкільного віку.

Pysarchuk Oksana Tarasivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educology and Pedagogy, West Ukrainian National University, <https://orcid.org/0000-0003-0110-9174>

Rudenskyi Rostyslav Yevhenovych Lecturer at the Department of Educology and Pedagogy, West Ukrainian National University, <https://orcid.org/0000-0001-5890-6276>

Shyshak Andriana Mykhailivna Lecturer at the Department of Educology and Pedagogy, West Ukrainian National University, <https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

ORGANISATION OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF THE CONTINUITY OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Abstract. The article substantiates the problem of organizing an inclusive educational environment in the context of ensuring continuity between preschool and primary education. It is determined that an inclusive educational environment in a preschool and primary school is a set of conditions, methods and means of teaching, upbringing and development of children of preschool and primary school age in accordance with their needs and capabilities. The specifics of the

organisation of an inclusive educational environment in preschool and primary schools, which involves the implementation of certain principles: taking into account the individual and age capabilities of children, universal design and reasonable accommodation, active interaction of the team of the educational institution with parents of preschoolers, are clarified. The article analyses the conceptual approaches to the formation of an inclusive culture in educational institutions to facilitate the harmonious transition of children from preschool to primary education, based on the interaction between preschool teachers and primary school teachers, which allows creating a consistent system of education and support for students with special educational needs during the transition period. The criteria and indicators that reflect the principles of creating an inclusive educational environment in the context of the continuity of preschool and primary education are characterised. The importance of forming the inclusive competence of teachers is proved, which involves regular professional development and the introduction of the latest methods, the use of integrative technologies that promote the development of social and communication skills, the creation of opportunities and conditions for achieving a high level of inclusiveness of the educational process and the involvement of parents and social workers in cooperation to create a safe and comfortable environment for students with different educational needs. It is defined that an inclusive educational environment in both IPE and primary school should involve active interaction of the educational institution team with parents through the organization of informative meetings, creation of memos, centres for parents, joint events with children (holidays, matinées, relay races, competitions, etc.).

Keywords: inclusive education, inclusive educational environment, professional training, future primary school teachers, future educators, children with special educational needs, senior preschoolers, primary school students.

Постановка проблеми. Сучасна освіта орієнтована на створення умов для повноцінної реалізації прав кожної дитини на якісне навчання та розвиток. Особливої уваги потребує формування інклюзивного освітнього середовища, яке забезпечує рівний доступ до освіти дітей з різними навчальними можливостями та освітніми потребами. Одним із ключових аспектів успішної організації освітнього процесу є реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою освітою, що сприяє створенню єдиної освітньої траєкторії, спрямованої на поступовий та цілісний розвиток особистості. Важливого значення набуває принцип наступності у контексті формування інклюзивного освітнього середовища, адже інклюзивна освіта потребує комплексного підходу, що передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу, зокрема, здобувачів освіти, їх батьків,

педагогів та фахівців різного профілю [10]. Фахівці закладу дошкільної освіти (ЗДО) повинні орієнтуватися в програмних вимогах початкової школи НУШ та інтегрувати відповідні навчальні елементи у процес підготовки дітей до школи. Водночас учителі початкової школи повинні враховувати особливості дошкільної освіти, використовуючи її методологічні підходи та технології в адаптаційний період.

Організація інклюзивного освітнього середовища у ЗДО та початковій школі сьогодні є надзвичайно актуальним питанням. Це пов'язано з тим, що у дошкільному та молодшому шкільному віці здобувачі освіти виявляють значну різноманітність в розвитку, інтересах, темпах навчання та потребах. Організація інклюзивного освітнього середовища дає змогу враховувати цю різноманітність та надавати всім дітям можливість здобути якісну освіту, яка спрямована на створення умов для її розвитку, зокрема тих, які можуть мати особливості розвитку або відхилення від стандартів, що сприяє максимальній реалізації ними свого потенціалу.

Інклюзивне освітнє середовище ЗДО та початкової школи надає можливість усім здобувачам освіти взаємодіяти з ровесниками з різними потребами та характеристиками. Інклюзивне навчання – це «система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, взяття до уваги багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [12, с. 190]. Тому це сприяє розвитку толерантності, розумінню та прийняттю відмінностей, адже сучасне суспільство є різноманітним за культурою, мовою, віруваннями та іншими аспектами. Інклюзивна освіта враховує принципи дотримання прав дітей на освіту незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи обставин життя.

Організація інклюзивного освітнього середовища потребує врахування низки чинників, що сприяють успішній адаптації дітей до освітнього середовища. Насамперед важливим є створення сприятливого психологічного клімату, який забезпечує відчуття безпеки, підтримки та прийняття кожної дитини. Це дає змогу мінімізувати стресові фактори та сприяє розвитку позитивних взаємостосунків серед дітей. Значну роль відіграють забезпечення доступності навчальних матеріалів і ресурсів, адаптація програмного забезпечення та використання спеціальних методик навчання, що відповідають особливим освітнім потребам здобувачів освіти.

Іншим важливим чинником є кваліфікована педагогічна підтримка, що базується на компетентності та готовності майбутніх педагогів працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Ефективна комунікація та співпраця з батьками, залучення соціальних працівників до процесу інклюзивної освіти сприяють формуванню цілісного підходу до підтримки

дошкільників та молодших школярів. Не менш важливою є тісна співпраця між дошкільними та початковими закладами освіти, що забезпечує наступність навчання та підтримку дітей на всіх етапах освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі організації інклюзивного освітнього середовища присвячено чимало наукових розвідок, зокрема: праці Ю. Богинської, О. Будник, К. Кольченко, Таланчука, З. Шевців та ін. висвітлюють реалізацію інклюзивного підходу в освіті. Українські дослідники, зокрема А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, А. Колупаєва, Т. Поніманська, підкреслюють важливість інтеграції дошкільнят з особливими потребами в загальне освітнє середовище, що сприяє нормалізації їхнього життєвого циклу та гармонійному розвитку відповідно до індивідуальних потреб. Питання організації інклюзивного освітнього середовища розкривають у вітчизняних наукових дослідженнях І. Кузава, І. Марченко, Н. Олефір.

Мета статті – проаналізувати особливості організації інклюзивного освітнього середовища у контексті реалізації наступності між дошкільною і початковою освітою.

Виклад основного матеріалу. З'ясуємо сутність поняття «інклюзивне освітнє середовище». У Законі України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 (ред. від 04.01.2024) є визначення інклюзивного освітнього середовища як «сукупності умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [4]. Інклюзивне освітнє середовище передбачає надання якісних освітніх послуг усім здобувачам освіти, зокрема і тим, що мають особливі освітні потреби. Особа з особливими освітніми потребами – це «особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [4].

Державний стандарт дошкільної освіти та програми розвитку дошкільників орієнтують зусилля батьків, педагогів і психологів на всебічний розвиток творчого потенціалу дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей у дошкільному віці [1; 2]. Важливим завданням є своєчасна підтримка унікальності кожної дитини, сприяння її гармонійному становленню та забезпечення ефективного психолого-педагогічного супроводу впродовж дошкільного періоду [1]. Важливість створення інклюзивного освітнього середовища знайшла відображення у Концепції НУШ. Її розробники виокремили орієнтацію на потреби учня як один із дев'яти ключових компонентів формули сучасної школи. Це передбачає максимальне врахування прав, здібностей і інтересів дитини, а також практичну реалізацію принципу дитиноцентризму в освітньому процесі [7].

Сутність реформи НУШ полягає в переході від школи знань, коли дитина отримує певний обсяг знань, які швидко «старіють» за сучасних умов, до школи компетентностей, коли набуті знання можна застосувати в житті. Керуючись принципом наступності змісту дошкільної і початкової ланок освіти, у січні 2021 року було оновлено зміст Базового компонента дошкільної освіти (далі –БКДО) [1]. Як і в початковій школі, зміст БКДО побудований на основі компетентнісного підходу відповідно до вікових можливостей дітей, що орієнтує на цілісний розвиток дитини, тобто соціальний, емоційний, фізичний, пізнавальний та креативний. Зважаючи на це, педагогам ЗДО важливо усвідомити, що орієнтиром для дошкілля є зміст НУШ відповідно до Державного стандарту початкової освіти [14].

Інклюзивне освітнє середовище дає змогу реалізувати інклюзивне навчання, що є «системою освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [17]. Отже, інклюзивне освітнє середовище – це комплекс умов, способів, засобів навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти відповідно до їх потреб та можливостей [3, с. 235]. Інклюзія як освітній феномен передбачає організацію такого інклюзивного освітнього середовища, в якому всі діти, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи інших особливостей розвитку, є повноправними учасниками освітнього процесу та навчаються разом зі своїми однолітками. Водночас для них забезпечується необхідна педагогічна підтримка та корекційна допомога, спрямована на врахування їхніх індивідуальних потреб.

Організація інклюзивного освітнього середовища в контексті наступності між дошкільною та початковою ланками освіти забезпечує неперервність освітнього процесу та підтримку дитини на кожному етапі розвитку. Суттєву роль у цьому відіграє формування інклюзивної культури в закладах освіти, що базується на принципах толерантності, поваги та взаємодопомоги. Загалом, інклюзивна освіта у ЗДО та початковій школі відіграє ключову роль у формуванні доброзичливого ставлення до людей з ООП, оскільки діти цього віку не мають упереджень і легко встановлюють контакти, не акцентуючи увагу на відмінностях [8, с. 104]. При цьому слід враховувати проблеми наступності навчання: готовність дитини до навчання в початковій школі не повинна обмежуватися лише певними знаннями та вміннями, адже це комплексна система властивостей та якостей; важливим є врахування вікових особливостей дитини старшого дошкільного віку для виникнення готовності до школи; успішну підготовку дошкільника до школи має забезпечити цілісна система їх розумового, фізичного, естетичного, морального виховання [9].

Значну роль у забезпеченні наступності відіграє співпраця між педагогами ЗДО та початкових класів, яка передбачає обмін досвідом, спільне планування освітнього процесу та взаємну підтримку в реалізації інклюзивних підходів. Підвищення інклюзивної компетентності педагогічних працівників сприяє впровадженню інноваційних методик навчання та адаптації дітей з особливими потребами. Особливо важливим при цьому є реалізація принципу наступності у побудові інклюзивного освітнього простору дошкільної та початкової освіти. Важливою складовою процесу наступності є формування єдиного методичного підходу до освітнього процесу в ЗДО та початковій школі, що передбачає узгодження освітніх програм, адаптацію методик та підходів, які забезпечують збереження набутого досвіду дитини та поступовий перехід до нових освітніх вимог. Наступність також вимагає активної участі батьків у процесі підготовки дітей до переходу в початкову школу. Відкритий діалог з родинами учнів, надання консультацій та психолого-педагогічної підтримки дають змогу знизити рівень стресу у дітей та сприяють формуванню позитивного ставлення до нових умов навчання.

Таким чином, забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою в інклюзивному середовищі є важливим чинником успішної адаптації дітей до нових умов навчання та розвитку, що вимагає реалізації комплексного підходу та системної підтримки на кожному етапі освітнього процесу.

Інклюзивну освіту в сучасних умовах характеризуємо як модель соціальної спільноти, що забезпечує комплексні переваги для різних соціальних груп. Зокрема, для дітей без порушень розвитку вона сприяє не лише академічному, а й соціально-емоційному зростанню. Це сприяє формуванню толерантного ставлення та зменшенню соціальних упереджень. Крім того, інклюзивне освітнє середовище стимулює розвиток емпатії, відповідальності та готовності допомагати іншим, що сприяє формуванню морально-етичних цінностей. Діти вчаться враховувати потреби інших, проявляти співчуття та співпереживання. Важливим аспектом є також організація освітнього процесу через співпрацю, взаємодопомогу та взаємонавчання, що підвищує якість засвоєння знань. Інклюзивна освіта сприяє усвідомленню рівності всіх людей, їхнього розмаїття та індивідуальних відмінностей, що формує у дітей навички толерантності, терпимості, доброзичливості, милосердя та взаємоповаги. Взаємодія в інклюзивному освітньому середовищі також сприяє встановленню та зміцненню дружніх відносин у дитячому колективі, що позитивно впливає на соціальну інтеграцію [15].

Однією з умов ефективності інклюзивного навчання у ЗДО та початковій школі є координованість впливів усієї групи фахівців, які супроводжують дітей з ООП, злагодженість їх роботи [11].

Для організації роботи з дітьми з ООП повинні розроблятися комплекси методичних рекомендацій для проведення занять з дітьми з різними освітніми труднощами. Вихователі закладів дошкільної освіти повинні насамперед сприяти формуванню у дітей з нормотиповим розвитком позитивного ставлення до однолітків з ООП, розвивати емпатію, навчати ефективним способам взаємодії. Для цього слід організовувати психологічні та розвивальні заняття, рухливі ігри та тренування, використовуючи обладнання ресурсної кімнати, дидактичні матеріали, розвивальні іграшки та навчально-наочні посібники [5].

Специфіка організації інклюзивного освітнього середовища у ЗДО та початкової школи передбачає врахування важливих аспектів, зокрема: врахування індивідуальних та вікових можливостей дітей; дотримання принципів універсального дизайну та розумного пристосування; взаємодія закладів освіти з батьками здобувачів освіти [17, с. 7].

Освітнє середовище для дітей віком 3–4 роки повинно стимулювати їхнє прагнення до самостійності, забезпечувати їхню безпеку і у межах ЗДО охоплювати:

- наявність кількох організованих осередків діяльності, оснащених іграшками та різноманітними дидактичними матеріалами, що сприяє розвитку самостійності дітей і дає змогу їм самостійно обирати предмети для гри та однолітків для співпраці;

- мистецький осередок, покриття біля якого доступне для легкої очистки, де можна проводити регулярні заняття з малювання, ігри з піском тощо. Такі види діяльності сприяють розвитку творчості та креативності, дрібної моторики рук, позитивної самооцінки, дослідницьких вмінь, навичок встановлення причинно-наслідкових зв'язків;

- низькі та відкриті полиці з іграшками та іншими матеріалами, марковані малюнками або зображеннями, що дає змогу самостійно обирати бажані іграшки, класти їх на спеціально відведене місце, не чекаючи на допомогу дорослих;

- місця для усамітнення із ковдрами, великими подушками, м'якими іграшками, що створює умови для відпочинку дітей, які втомлюються від галасу в групі та хочуть побути наодинці. Для забезпечення безпеки вихованців ці місця мають бути добре видимими для вихователів;

- місця у приміщенні із обладнанням для розвитку великої моторики, необхідність у яких пов'язана із високою енергійністю та потребою активного руху дітей впродовж дня, зокрема до моменту прогулянки на свіжому повітрі;

– безпечний ігровий майданчик на території закладу освіти, обладнаний низькими гойдалками та іншим інвентарем для рухових видів діяльності, що відповідає віковим потребам дітей 3–4-річного віку. Ці об'єкти мають мати «безпечні перешкоди», подолання яких сприяє фізичному розвитку дитини;

– місця для зберігання особистих речей, оскільки вихованці дуже часто приносять з дому важливі для них предмети (пледи, іграшки та ін.), якими не хочуть ділитися з однолітками;

– малюнки знайомих предметів, людей (наприклад, членів сімей чи друзів дітей), домашніх тварин, які слід розміщувати на рівні очей дошкільників для забезпечення відчуття безпеки та уникнення формального оздоблення стін [17, с. 42–44].

Інклюзивне освітнє середовище для здобувачів дошкільної освіти 5–6 років має охоплювати:

– відокремлення галасливих осередків від тих, які призначені для спокійної діяльності. Так, осередки різних активних ігор можуть бути розташовані поруч. При цьому вони повинні розміщуватися окремо від осередку вдосконалення грамотності чи настільних ігор, оскільки гамір заважає зосередитися чи почути гравця поруч [13];

– наявність невисоких меблів (столів, стільців, тумб тощо) та килимового покриття для встановлення меж між осередками діяльності, у яких діти хочуть діяти;

– навчальні матеріали, розташовані на низьких полицях, марковані малюнками чи короткими словами для забезпечення можливості дітям самостійно брати предмети, повертати їх на місце, дотримуючись логічного порядку в освітньому середовищі та відповідальності за його підтримання;

– куточки усамітнення із великими м'якими подушками, пледами, іграшками-обнімайликами, кріслами-гойдалками, призначені для відпочинку від голосних розмов та шуму, що особливо потрібно для дітей з ООП, чутливих до звуків і здатних швидко втомлюватися;

– малюнки та вироби дітей, розташовані на стінах на рівні очей дитини, що демонструє повагу до її зусиль та створює можливості для гордості за результати своєї діяльності;

– місця для активних ігор у приміщенні закладу освіти та на його території, які містять безпечний інвентар, що сприяє розвитку великої моторики дошкільників та молодших школярів;

– дошку інформації для членів родин дітей, яка постійно оновлюється. Її зміст – це цікава інформація з питань розвитку дошкільників та молодших школярів, зокрема з ООП, оголошення про майбутні заходи; її форма – яскрава та структурована [16; 17, с. 45–46].

Забезпечення взаємодії та співпраці закладів освіти та сімей дітей з ООП передбачає роз'яснення батькам особливостей навчання їхньої дитини зрозумілою мовою без складної термінології, акцентування уваги на її сильних сторонах, уважне вислуховування їхньої думки та уникнення як зайвого оптимізму, так і залякування. Важливо також враховувати вплив стилю сімейного виховання на розвиток дитини з метою його корекції за потреби [3, с. 67–68]. Команда психолого-педагогічного супроводу закладу освіти, включно з батьками, повинна протягом навчального року отримувати консультаційну підтримку від фахівців ІРЦ та інших спеціалістів, зокрема педагогів спеціальних закладів. Здобувачі з ООП, їхні батьки та всі учасники освітнього процесу мають перебувати під постійною увагою психолога та соціального педагога потреби [6, с. 34].

Створення інклюзивного освітнього середовища у ЗДО та початковій школі передбачає дотримання принципів універсального дизайну та розумного пристосування. Принцип універсального дизайну охоплює «дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації» [4]. Принцип розумного пристосування реалізується шляхом запровадження необхідних у кожному конкретному випадку модифікацій та адаптацій середовища [4]. Адаптації змінюють спосіб навчання, не впливаючи суттєво на зміст і результати, тоді як модифікації змінюють як зміст, так і очікувані результати. До модифікацій належать зміна тривалості навчання, трансформація середовища, матеріалів і ресурсів, а також зміна форми подачі завдань і способів оцінювання. Плануючи адаптації, слід враховувати зміст (що вивчають діти і як отримують інформацію), процес (які завдання виконують для засвоєння знань), результат (як застосовуються й закріплюються навички) та освітнє середовище (умови та психологічний клімат навчання) [3, с. 112]. Принципи універсального дизайну та розумного пристосування забезпечуються облаштуванням входу у приміщення закладів освіти широкими розсувними дверима, низькими порогами (або їх відсутністю), пандусами біля входу, спеціальними санвузлами, розміщенням матеріалів у груповій кімнаті чи класі на рівні очей дітей тощо.

Міжнародною асоціацією «Крок за кроком» (International Step by Step Association) у 2013 році розроблено принципи якісної педагогіки. Одним із них був принцип створення розвивального освітнього середовища, що зосереджує увагу на важливості впливу зовнішніх умов на формування у здобувачів дошкільної та початкової освіти конкретних компетентностей чи їх елементів [17, с. 20–21]. Цей принцип має критерії і показники, що у своїй сутності відображають принципи створення інклюзивного освітнього середовища. Охарактеризуємо їх детальніше:

– перший критерій відображає рівень спрямованості середовища на розвиток кожної особистості. Його конкретизують через низку показників: створення педагогом такого середовища, де кожна дитина відчуває свою належність до спільноти та почувається комфортно; демонстрування поваги до дітей та зацікавлення їхніми почуттями, ідеями та їхнім життям; створення атмосфери для вільного висловлювання та самовираження; організація середовища, що стимулює розширювати межі пізнання та дій; сприяння почуттю довіри та взаєминам для розвитку особистості дитини;

– другий критерій – забезпечення можливості організації фізичного середовища, яке є привабливим, безпечним, інклюзивним та стимулювальним – реалізується через показники: турботу та піклування педагога про те, щоб навколишній простір був фізично безпечним і легко контролюваним, привабливим і комфортним для різноманітної діяльності дітей; організація логічно розташованих центрів діяльності дітей; використання різноманітних та доступних матеріалів, які стимулюють розвиток, спонукають дітей досліджувати, гратись і навчатись; заохочення дітей брати участь у плануванні та організації освітньо-інклюзивного середовища; адаптація фізичного середовища відповідно до потреб окремих дітей чи груп дітей. Це сприяє тому, що здобувачі освіти роблять самостійний вибір, вирішують, які матеріали вони хочуть використати; досліджують матеріали; відчувають задоволення від навчання; підвищують свій рівень знань, вмінь та замученості до колективної діяльності;

– третій критерій дає змогу оцінити середовище з позиції розвитку у дітей відчуття спільноти та їх участі у створенні культури групи. Відповідно до цього критерію педагог повинен чітко висловлювати свої очікування щодо поведінки дітей і залучати їх до розроблення правил групи; створювати середовище, яке ґрунтується на демократичних цінностях і сприяє участі дітей у житті групи; послідовно використовувати рутинні дії для того, щоб розвивати саморегуляцію і самостійність дітей; спрямовувати їх поведінку на основі знання особистості кожної дитини та рівня її розвитку. Це сприяє тому, що діти вчаться саморегуляції; показують позитивну взаємодію з однолітками і педагогами; вивчають розпорядок дня, тому менше тривожаться; демонструють позитивне ставлення до педагогів та друзів у соціально прийнятній формі (обійми, сидання поруч, тримання за руку та ін.); демонструють повагу прав інших; застосовують навички вербального та неагресивного розв'язання проблем [17].

Важливу роль у забезпеченні наступності між дошкільною та початковою освітою відіграє професійна готовність педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища ЗДО та початкової школи. Так само, як дитина з особливими освітніми потребами потребує адаптації,

так і педагог інклюзивного класу або групи потребує додаткової підготовки та професійної підтримки. Серед ефективних шляхів підвищення професійної компетентності, а також розвитку інклюзивної компетентності педагогів в умовах наступності дошкільної й початкової освіти, можна виокремити такі: формування в майбутніх педагогів знань та вмінь з проблеми організації інклюзивного освітнього середовища в умовах наступності дошкільної й початкової освіти; розвиток самостійності мислення, організаційно-творчих навичок, інтересу до організації освітнього процесу в умовах наступності дошкільної й початкової освіти; проведення тренінгів, майстер-класів, семінарів, круглих столів для всіх учасників освітнього процесу; проведення відкритих заходів педагогами, що дає змогу демонструвати професійну компетентність [18].

Таким чином, організація інклюзивного освітнього середовища в контексті наступності дошкільної та початкової освіти є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає системного підходу та тісної співпраці між педагогами, батьками та іншими фахівцями. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні вдосконалення педагогічних технологій та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти в контексті наступності дошкільної та початкової освіти.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Київ, 2021. 38 с. URL: <https://surl.li/ycdpnz>.
2. Білан О. І. Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216 с.
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
4. Верховна рада України. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Інклюзивна група в ДНЗ. Рекомендації до облаштування простору. URL: <https://inkluzia.com.ua/inkluzivna-grupa-v-dnz.rekomendatsiyioblashtuvannyaaprostoru>
6. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
7. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Мацук Л., Кузенко О. Психолого-педагогічні дослідження актуальних проблем впровадження дошкільної інклюзивної освіти в Україні. *Молодь і ринок*. 2020. №2 (181). С. 99–106.
9. Мачинська Н. І., Маєр О. В. Формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку – умова забезпечення наступності поетапного розвитку дошкільник – учень початкової школи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2022. №2. С. 109–115.

10. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості дошкільної освіти : затверджені наказом Міністерства освіти і науки України № 407 від 04.03.2025. URL: <https://surl.li/juwztzm>.

11. Олефір Н. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 2 (98) С.143–146.

12. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування: навч.-метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова; за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.

13. Писарчук О., Руденський Р. Підготовка майбутніх вихователів до проєктування предметно-ігрового середовища закладу дошкільної освіти (на матеріалі осередку настільних ігор). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2023. № 1. С. 94–104. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.23.1.12>

14. Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhenniyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

15. Логвінова І. П., Кучеренко Ю. О. «Корекція розвитку». Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2016. 40 с.

16. Про організацію інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п#Text>

17. Середовище, що належить дітям: poradnik dla pedagogiv zakladiv doshkillnoyi osviti / uporyadn.: Н. Софій, Ю. Найда. Київ, 2019. 66 с.

18. Чайковський М. Є. Інклюзивний освітній простір як середовище соціально-педагогічної роботи з молоддю з інвалідністю. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2007. № 13. С. 76–80.

References:

1. Basic component of preschool education (State Standard of Preschool Education. Ministry of Education and Science of Ukraine) (2021). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].

2. Bilan, O. I. (2022). *Ukrainske doshkillia. Prohrama rozvytku dytyny doshkillnoho viku* [Ukrainian preschool. Programme for the development of a preschool child]. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian].

3. Poroshenko, M. A. (2019). *Inkliuzyvna osvita: navchalnyi posibnyk* [Inclusive education: a study guide]. Kyiv: TOV «Ahentstvo «Ukraina». [in Ukrainian].

4. Verkhovna Rada of Ukraine (2017). *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» № 2145-VIII vid 05.09.2017* [Law of Ukraine «On Education» No. 2145-VIII of 05.09.2017]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

5. Inkliuziia (2019). *Inkliuzyvna hrupa v DNZ. Rekomendatsii do oblashtuvannia prostoru* [An inclusive group in a preschool institution. Recommendations for space arrangement]. URL: <https://inkluzia.com.ua/inkluzivna-grupa-v-dnz.-rekomendatsiyi-oblashtuvannya-prostoru/> [in Ukrainian].

6. Kolupaieva, A. A. & Taranchenko, O. M. (2023). *Inkluziia: pokrokovy dlia pedahohiv: navchalno-metodychnyi posibnyk [Inclusion: step-by-step for teachers: a study guide]*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). *Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly «Nova ukrainska shkola» [Conceptual framework for reforming secondary school «New Ukrainian School»]*. Kyiv. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
8. Matsuk, L. & Kuzenko O. (2020). Psykholoho-pedahohichni doslidzhennia aktualnykh problem vprovadzhennia doshkilnoi inkliuzyvnoi osvity v Ukraini [Psychological and pedagogical research on current issues in the implementation of preschool inclusive education in Ukraine]. *Molod i rynek*, 2(181), 99–106 [in Ukrainian].
9. Machynska, N. I. & Maier, O. V. (2022). Formuvannia zhyttievoi kompetentnosti dytyny doshkilnoho viku – umova zabezpechennia nastupnosti poetapnoho rozvytku doshkilnyk – uchen pochatkovoї shkoly [The formation of life competence of a preschool child is a condition for ensuring the continuity of the preschooler's development as a primary school student]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho – Bulletin of the Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University*, 2, 109–115. [in Ukrainian].
10. Ministry of Education and Science of Ukraine (2025). *Metodychni rekomendatsii z pytan formuvannia vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti doshkilnoi osvity [Methodical recommendations on the formation of an internal system for ensuring the quality of preschool education]*. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/Metodichni_rekomendacii_VSZYAO_ZDO-2025.pdf [in Ukrainian].
11. Olefir, N. (2019). Osoblyvosti inkliuzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladyakh doshkilnoi osvity [Features of inclusive education of children with special educational needs in preschool education institutions]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*, 2 (98), 143–146. [in Ukrainian].
12. Reipolska, O. D. (Eds), Hudym, I. M., Zaitseva, L. I., Lutsenko, I. V., Lutsenko, V. O. & Tsvietkova, H. H. (2021). *Osvitnie seredovyshe zakladu doshkilnoi osvity: tekhnologii proiektuvannia [Educational environment of a preschool education institution: design technologies]*. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. [in Ukrainian].
13. Pysarchuk, O. & Rudenskyi, R. (2023). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do proiektuvannia predmetno-ihrovoho seredovyscha zakladu doshkilnoi osvity (na materialy osередku nastilnykh ihor) [Training future preschool education teachers for designing a subject-play environment (based on the materials of a board game center)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Pedahohika – The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: pedagogy*, 1, 94–104. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.23.1.12> [in Ukrainian].
14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). Postanova № 87 vid 21 liutoho 2018 r. «Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity». [Resolution «On Approval of the State Standard of Primary Education»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. Lohvinova, I. P. & Kucherenko, Yu. O. (2016). «Korektsiia rozvytku». *Prohrama z korektsiino-rozvytkovoї roboty dlia pidhotovchykh, 1-4 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv dlia ditei iz zatrymkoiu psykhichnoho rozvytku [«Developmental Correction». Programme of correctional and developmental work for preparatory, 1-4 grades of special secondary schools for children with mental retardation]*. Kyiv: Institute of Special Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011). *Postanova No 872 vid 15.08.2011 «Pro orhanizatsiiu inkliuzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvitimy potrebamy» [Rezolution No. 872 of 15.08.2011 «On the organization of inclusive education of children with special educational needs»]*. Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-p#Text> [in Ukrainian].

17. Sofii, N. & Naida, Yu. (2016). *Seredovyshche, shcho належить дітям: порадык для педагогів закладів дошкільної освіти [An environment that belongs to children: a guide for teachers of preschool education institutions]*. Kyiv. [in Ukrainian].

18. Chaikovskyi, M. Ye. (2007). *Inklyuzyvnyi osvittii prostir yak seredovyshche sotsialno-pedahohichnoi roboty z moloddiu z invalidnistiu [Inclusive educational space as an environment for social and pedagogical work with young people with disabilities]*. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» – Inclusive educational space as an environment for social and pedagogical work with young people with disabilities. Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»*, 13, 76–80. [in Ukrainian].